

Унікальны праект

Традыцыі жывыя!

Такога аўтара, як Яўген Сахута, рады бачыць, бадай, у кожным айчынным выдавецтве. Яго кнігі выклікаюць нязменную цікавасць студэнтаў, аматараў беларускай традыцыйнай культуры, навукоўцаў. Гэтыя выданні не затрымліваюцца на паліцах кнігарняў, хутка знаходзяць месца ў хатніх бібліятэках чытачоў, стала займаюць самыя высокія пазіцыі ў рэйтынгах продажаў. Таму не дзіўна, што такі поспех прымушае даследчыка яшчэ больш старанна працаваць, рыхтаваць усё новыя даследаванні. Вось і сёння мы знаёмім чытачоў адразу з двума новымі кнігамі Яўгена Міхайлавіча, якія фактычна адна за адной выйшлі ў розных выдавецтвах краіны.

ЯРКАЕ І САМАБЫТНАЕ

Традыцыйнае народнае дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва з'яўляецца і па сёння паўназначным складнікам нацыянальнай культуры Беларусі, вылучаецца яркай самабытнасцю, непаўторнасцю, захоўвае архаічныя ўяўленні народа пра Сусвет, навакольнае асяроддзе і яго ўпарадкаванне. Наша наіва захавала вялікі духоўна-творчы патэнцыял народнай мастацкай культуры, але пад уплывам глабалізацыі жыццё моцна змянілася ў характары і ладзе, што адмоўна паўплывала на сферу выкарыстання многіх самаробных прадметаў. Цяпер вырабы страцілі першааснае прызначэнне з-за незапатрабаванасці грамадствам, але працягваюць выконваць сваю мастацкую функцыю.

Яўген Сахута — вядомы беларускі даследчык у галіне сучаснага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва і традыцыйных мастацкіх рамёстваў, доктар мастацтвазнаўства, прафесар. У сваёй навуковай дзейнасці ён звяртаецца да праблематыкі захавання, адраджэння і далучэння народнага рукатворнага мастацтва да сучасных мастацкіх працэсаў. Аўтар каля дзясятка манаграфій, шматлікіх артыкулаў у перыядычных выданнях і энцыклапедыях, ён мэтанакіравана вывучае тэорыю, гісторыю і сучасны стан беларускага народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Так, у новай кнізе «Сучаснае народнае мастацтва Беларусі», што пачынае свет у выдавецтве «Беларусь», сабраны і прааналізаваны бытуючыя сёння віды дэкаратыўна-прыкладнага і выяўленчага мастацтва, традыцыйнага мастацкіх рамёстваў і промыслаў.

Вядома, жывая традыцыя існуе ў натуральным ландшафце, а не на паліцах музеяў. Таму пераважная большасць матэрыялу для кнігі сабрана Яўгенам Міхайлавічам падчас уласных экспедыцый па вёсках і гарадах Беларусі. Больш як 30 год вывучэння традыцыйнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва ў вандроўках аўтар фіксаваў дынаміку змянення форм, зместу і характару яго відаў за апошнія два стагоддзі. Разгледжаны заняпад мастацтва на працягу першай паловы XX ст. і адраджэнне ў апошнія

два дзесяцігоддзі XX ст., стварэнне школ, майстэрняў, суполак мастакоў па аднаўленні такіх відаў мастацтва, як ткацтва, ганчарства, кавальства, апрацоўка дрэва. У многіх раёнах Беларусі традыцыя гэтых рамёстваў не перарывалася ці яшчэ былі людзі, якія маглі апісаць працэс стварэння артэфакта народнай культуры. І ўжо ў пачатку XXI ст. можна казаць пра пэўныя дасягненні ў галіне захавання і далейшага развіцця народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва з рэгіянальнымі асаблівасцямі.

Якім дзіўным гэта ні падавалася б, але сённяшняе адраджэнне народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, як і іншых шматлікіх праяў нацыянальнай беларускай культуры, адбываецца ў гарадскім асяродку. Калісьці гэтае мастацтва насычала ўвесь народны побыт, майстры імкнуліся аздобіць свае вырабы згодна з традыцыяй, да якой былі далучаны. Сёння ў большасці выпадкаў творы страцілі ранейшае прызначэнне і месца ў традыцыйным побыце, архаічныя рысы губляюць колішні сакральны змест. Нават самы павярхоўны погляд на становішча і характар сучаснага мастацтва сведчыць, што яно далёка не заўсёды адпавядае «класічнаму», як бы дакладна ні імкнуліся капіраваць форму і ўзоры твора.

Тут бачыцца актуальная праблема размежавання вызначэнняў «сучаснае народнае мастацтва» і «аматарскае творчасць». Вельмі важна не блытаць гэтыя паняцці, усведамляць, што непрафесійны падыход да ацэнкі твораў прыводзіць да падмены сэнсаў, у выніку чаго размываюцца межы паміж традыцыйнымі і нетрадыцыйнымі відамі мастацтва.

Нельга абыйсці ўвагай і другасныя формы сучаснага народнага мастацтва або творчасці па яго матывах. Сённяшняя практыка «асучаснівання» традыцыйных узораў, механічнае выкарыстанне форм і дэкору для масавага выпуску твораў утылітарна-дэкаратыўнага прызначэння цяпер распаўсюджана шырока. Прадукцыя прадпрыемстваў мастацкіх рамёстваў і многіх майстроў займае, бадай, вядучае месца сярод твораў сувенірнага прызначэння.

Кніга Яўгена Сахуты «Сучаснае народнае мастацтва Беларусі» багата аздоблена якаснымі фотаздымкамі, зробленымі самім аўтарам. Сярод іх — жывыя партрэты народных майстроў, творы сучасных відаў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, фота з рэгіянальных выставак і свят. Народнае мастацтва сёння вельмі прыкметная, пашыраная і разам з гэтым складаная, шматаспектная, неадназначная з'ява нацыянальнай культуры, якая і ў нашы дні бытуе і развіваецца ў розных відах, формах і праявах. Традыцыйнае мастацтва вызначаецца сваёй цэласнасцю, сінкрэтычнасцю, арганічнай сувяззю з побытам і жыццём народа. Але аднаго ўсведамлення каштоўнасці традыцыйнай народнай творчасці недастаткова, трэба прымаць меры па яго зберажэнні, адраджэнні, уключэнні ў сучасны культурны кантэкст, захоўванні архаічных рыс. І сённяшняе задача для яе захавання — стварэнне неабходных умоў для яе натуральнага бытавання ў грамадска-культурных рэаліях.

САМАЕ СТАРАЖЫТНАЕ

Чарговая грунтоўная даследчая работа Яўгена Сахуты ў гэтай сферы ўвасобілася ў выданне «Беларускае народнае ганчарства», што выйшла ў «Беларускай Энцыклапедыі імя П. Броўкі» і было ўпершыню прадстаўлена падчас XXI Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу. Кніга дае комплекснае ўяўленне пра гэты від традыцыйнага мастацтва, гісторыю яго развіцця на тэрыторыі Беларусі, тэхналогію рамяства, асартымент і характар вырабаў. Асобная ўвага надаецца дзейнасці найбольш значных ганчарскіх асяродкаў. У дадатку да выдання — тэрміналагічны слоўнік, які дапаможа «навічкам» лепей разабрацца са значэннямі спецыяльнай лексікі.

Выданне традыцыйна для аўтара выдатна прайлюстравана, да кожнага фота ёсць подпіс, што дапамагае наглядна вызначыць рэгіянальныя адметнасці і агульныя рысы ганчарскіх вырабаў.

Ганчарства займае адно з прыкметных месцаў сярод шматлікіх традыцыйных беларускіх рамёстваў. Гэты від дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва мае багатую гісторыю, якая бярэ пачатак яшчэ ў глыбокай старажытнасці. Дзякуючы залежам гліны на тэрыторыі Беларусі, яе даступнасці і таннасці ганчарства атрымала шырокае распаўсюджанне. З яе вырабляюцца разнастайны посуд, арыгінальныя мастацкія рэчы з сакральнымі функцыямі, музычныя інструменты. Праз свае глыбокія карані ганчарства захавала найбольш архаічныя рысы дэкаратыўна-прыкладнага і выяўленчага мастацтва, якія ў далейшым развіліся і паўплывалі на іншыя віды беларускага народнага мастацтва.

З цягам часу ўдасканальвалася тэхналогія вырабу твораў з гліны, ім надавалася аздабленне ў рэчышчы прыкметнай нацыянальнай своеасаблівасці праз сінтэз і ўзаемадзеянне з іншымі відамі дэкаратыўна-прыкладнага і выяўленчага мастацтва. Ганчарства шчыльна ўпісана ў агульную мастацкую сістэму беларусаў і разам з тым мае шмат агульных рыс з аналагічнымі вырабамі народаў, якія паўплывалі на фарміраванне нашага этнасу.

Працэсы ўрбанізацыі моцна падарвалі ўсе віды народнай культуры. Насычэнне рынку танным, практычным посудам прамысловай вытворчасці выклікала прыкметны заняпад ганчарнага рамяства. У выніку ў 1970-я гады засталася некалькі майстроў старэйшага пакалення. Сёння ганчарства разам з бачным адраджэннем мае пэўныя праблемы, звязаныя з перарываннем ганчарскай традыцыі, адсутнасцю спецыяльнай літаратуры і кампетэнтных майстроў-прафесіяналаў.

Вячка КРАСУЛІН

На паліцы

Трэба было добра вучыцца

Новая кніга Сяргея Трахімёнкі, несумненна, прывабіць увагу чытача і ў кнігарні, і ў бібліятэцы. У першую чаргу дзякуючы форме, у якую «ўпакавана» рознабаковая інфармацыя. Сяргей Аляксандравіч — майстар дэтэктыва. Менавіта да гэтага жанру адносіцца і раман «Геном Ньютана», што пабачыць свет у выдавецтве «Чатыры чвэрці».

Яго сюжэт развіваецца з выключнай хуткасцю, якая не дае чытачу часу адкласці кнігу ўбок. І нават калі чытач — жанчына, яна проста перагорне некалькі старонак з бясконцымі мужчынскімі дыялогамі (ведаем ведаем, вы самыя разумныя на свеце), каб урэшце атрымаць адказ, — і не столькі хто ж насамрэч забойца, а ў чым была памылка колішняга бандыта, які вырашыў за грошы кардынальна змяніць лёс сваёй сыноў.

«Геном Ньютана» пабудаваны па класічнай схеме. Невядомыя выкралі сябра следчага Арсена Вартава. Сярод белага дня хітрасцю ўвайшлі ў кватэру, накінулі мяшок на галаву і некуды звезлі ў багажніку машыны. Праціліся ў адным: у далёнім пакоі засталася каханка Уладзіка Марозава, якая і паведаміла пра падзею сябру. Зразумела, што чакаць тры дні, як гэта звычайна робіцца, Вартаў не стаў.

Неўзабаве такім жа чынам знік і яшчэ адзін чалавек. Чаму ахвярамі сталі гэтым разам не бізнесмены, крымінальныя аўтарытэты? Каму і дзеля чаго спатрэбілася такім чынам выхапіць з паўсядзённага жыцця маладога фізіка і не вельмі маладога гісторыка, які шмат гадоў быў актыўным лектарам таварыства «Веды»?

Усё на свеце мае сувязь, але пакуль яна стане відавочнай, чытачу давядзецца пільна сачыць за мазаікай такіх розных па часе падзей, што маюць лёсавырашальнае значэнне для галоўных герояў «Генома...». Да гісторыі раскрыцця забойства аўтар дадае трохі любоўнай інтрыгі, жаночых сутычак, анекдотаў — аўта не будзе. А перагарнуўшы апошняю старонку, чытач уздыхне: «Трэба было бандыту Шчокіну лепей вучыцца ў школе...»

Анастасія СЯМЁНАВА